

Свети Јероним
Стридонски, икона
(извор: хризма.рф)

О језику, аскези и научничком духу – Ориген и Бл. Јероним

Олија Михајловић Блајојевић

Иако су хришћани на неки начин дали легитимитет Септуагинти као преводу, она није престала да узбуркава духове, овог пута чак и међу самим хришћанима. Онај који се озбиљно посветио решавању питања могућности превођења божански надахнутог текста је Ориген, чија је језичка теорија на неки начин ближа античком схватању речи као носиоца божанског звука.

Иако су хришћани на неки начин дали легитимитет Септуагинти као преводу, она није престала да узбуркава духове, овог пута чак и међу самим хришћанима. Онај који се озбиљно посветио решавању питања могућности превођења божански надахнутог текста је Ориген, чија је језичка теорија на неки начин ближа античком схватању речи као носиоца божанског звука. За Оригена, као и за Јевреје античког света, речи су моћне само у оригиналном звучању, што се пре свега односи на Божија имена.

Драстичан пример оваквог схватања је забрана изговарања Божијег имена код Јевреја. Забрана је била до те мере поштована, да је дошло до делимичног заборавања правог читања речи ЈХВХ, јер су у јеврејском писму самогласници изостављени. Ипак, за Оригена је овакав начин размишљања представљао много већи проблем него за Јевреје због тога што је он, као хришћанин, био у прилици да користи преводе на грчки и латински језик. Ориген је јеврејски језик сматрао „природним“ и молитве на овом језику, према његовом мишљењу, имају посебну моћ. Када се преведу, та моћ је на неки начин изгубљена. Слушање Божијих имена на богослужењу има снагу да исцели човеко-

ву душу. Ипак, не можемо да изједначимо Оригенове ставове са магијским начином размишљања какав је био присутан у грчко-римском свету. Ориген је веома добро познавао разлику између лечења „у име Исусово“ и магијског обреда (Matthew Martin, *Origen's Theory of Language and the First Two Columns of the Hexapla*). Изгледа да је овакав начин размишљања навео Оригена да направи преглед паралелних текстова Старог Завета, при чему је у првој колони јеврејски „оригинал“, у другој текст на јеврејском језику транскрибован на грчки словни систем, затим следе преводи на грчки, док су у једној колони наведене све речи из Септуагинте којих нема у јеврејском тексту. Овај рад је назван Хексапла, према шест упоредних текстова. Ориген је сам дао објашњење мотива за саставање једног овако амбициозног истраживачког подухвата. Он једноставно тврди да је сврха оваквог прегледа ублажавање проблема везаних за разлике у преводима, мада научници, и поред овог објашњења, до данас анализирају праве разлоге његовог поступка. Једна од теорија је да је његова друга колона покушај да се очува звучање речи које би, иако лишено семантичке улоге, кроз звук ипак могло да допре до слушаоца. Донекле парадоксално, Ориген оста-

вља могућност да је Божији Дух надахнуо сам процес превођења па стога не одбацује валидност превода.

Два века после смрти великог мислиоца и теоретичара језика Оригена, његове списе ревностно преводи на латински особа која ће имати далекосежан утицај на превођење библијских текстова, као и на проблем одређивања између јеврејских текстова и Септуагинте.

Св. Јероним је са Запада прелазео на Исток, док је дух Истока преносио на Запад. Рођен је у Далмацији у добростојећој хришћанској породици, која му је омогућила свестрано образовање. У Риму је похађао приватну средњу школу где се темељно проучавала латинска књижевност, коју је касније често користио у својим делима. Када се осврће на свој младалачки „римски“ период, Јероним помиње елементе своје раскалашности са којима потпуно престаје након крштења. Након школовања одлази у град Триер где је дошао у контакт са египатским монашким круговима. Боравак у Триери има преломни утицај на њега и он бива одушевљен аскетизмом. Овој љубави према уздржању и величању девичанства остаје веран до краја живота.

Након периода дружења са хришћанима у духу умносрдичне молитве, проучавања Светог Писма и аскезе, Јероним одлази на своје дуго путовање на Исток. Одлази у Антиохију и повлачи се у халкидонску пустињу. Будући да у овим пределима није било никога са киме би могао да разговара на матерњем латинском језику, Јероним учи грчки. Штавише, међу монасима упознаје обраћеног Јеврејина од кога учи јеврејски језик. Јероним у једном писму помиње своје мучке при учењу, своја одустајања и поновне покушаје у том правцу. Јеронимово познавање јеврејског текста је имало далекосежан утицај на касније егзегетске напоре хришћанских мислиоца. Вероватно под утицајем Антиохијске теолошке школе, Јероним заступа став да нема добре егзегезе без провереног текста, јер се тумачење базира на тексту. Оно што је оригинални Јеронимов допринос егзегези јесте његов став да је неопходно у тумачењу текста обухватити јеврејско предање и рабинска тумачења, те га многи данас називају „оцем библијске егзегезе“. За њега, познавање светих списа је значило познавање Христа, па је изузетно ценио све оно што изворни библијски текст може да нам пружи.

Св. Јероним је био научничког духа, одлучан и веома упоран. Иако је као монах једно време провео у испосништву и усамљеништву, био је склон окретању спољашњем свету. Боравак у пустињи је за њега представљао стицање искуства, али не и трајно одређење. Вичан изучавању језика и веома образован, у жељи да оствари своје амбиције, тежио је да стекне поверење утицајних особа које би могле да му пруже финансијску и сваку другу подршку.

Године 382. Јероним стиже у Рим и придружује се групи побожних жена аристократског порекла, које су се окупљале у својим домовима ради хришћанске

подршке и читања Библије. Живеле су у целибату и аскези у центру вреве тадашњег света. Јероним им је доносио искуство „правог“ испосничког пустињачког живота за којим су чезнуле. Штавише, његово познавање оригиналних библијских језика га квалификује за тумача и учитеља Библије, и оне радо прихватају ову његову улогу. Познанства са групом аристократских жена му пружа извесну финансијску стабилност, која је ипак била недовољна за остварење његових амбициозних планова.

Искусивши духовност Истока, Јероним жели да део грчке духовности пренесе на Запад и да је учини доступном на латинском језику, те шаље писмо папи Дамасу у којем износи свој план да преведе Оригенова дела. Посебно истиче као „ремек дело“ Оригенов коментар на Песму над песмама, који је већ био превео. Потребан му је, наравно, новац, јер је то веома обиман посао. Оно што му је једнако важно је и извесни легитимитет који би добио ако би папа био његов патрон. Папа не показује интересовање за превод Оригенових дела, већ му даје другачији задатак: да направи стандардизацију постојећих латинских превода Новог Завета, као и да их упореди са грчким оригиналом. Овакав папин захтев показује да је Јероним већ имао изванредан углед у црквеним круговима. Папа такође тражи од Јеронима да протумачи одређене библијске одељке, што Јероним са задовољством чини, захваљујући свом познавању језика и могућношћу да чита оригинални текст. Иако је Јероним посао стандардизације текста започео када му је папа доделио овакав задатак, испоставило се да му је за овај подухват требало читавих двадесет година. Ипак, Рим није био место у коме ће Јероним марљиво преводити свете списе. После папине смрти 384. године, Јероним пада у немилост црквених власти, највише због својих контаката са римским богатим удовицама. Посебно је проблематичан случај са удовицом Паулом, која је своју породицу лишила материјалног богатства у име добротворних дела и кренула за Јеронимом у Витлејем да би му се придружила у монашком животу. Због ове контраверзе, њена фамилија га прогони преко црквених и световних ауторитета. Године 385. бива изведен пред епископски суд и проглашен кривим због владања које „није примерено свештеном лицу“. Суд доноси одлуку о његовом протеривању из Рима. Јероним се враћа на Исток, најпре у Антиохију, затим у Александрију и најзад се трајно настањује у манастиру у Витлејему.

Велики умови често не доживе признање свог рада, али њихово дело наставља да живи, чему сведочи и случај Бл. Јеронима. О његовој даљој борби и раду на преводу, о преписци са Бл. Августином, који је и сам био веома сумњичав у погледу Јеронимових ставова, али је на крају препознао допринос овог великана, о квалитету превода који је настајао, читајмо у наредном тексту. ■■